

Rodoslovne raziskave vodijo v zgodovino, heraldiko, geografijo, etnologijo ...

Iskanje korenin Slovencev

»**Ž**e sedaj se tudi v rodoslovni praksi lahko uspešno uporablja tehnologija umetne inteligence ChatGPT – naj bo to za analizo velikih količin rodoslovnih zapisov, razlago ali prevajanje besedil v tujih jezikih. Rodoslovci bodo lahko prihranjeni čas izkoristili pri aktivnostih z visoko dodano vrednostjo, kot je razlaga pridobljenih podatkov, povečevanje raznovrstnosti področja raziskovanj in podobno,« poudarja informatik in rodoslovec Matej Hohkraut iz Slovenskega rodoslovnega društva. Z njim smo se pogovarjali o rodoslovju, vedi, ki se ukvarja z raziskovanjem in opisom rodov, sorodstvenih povezav.

Rodoslovje ali genealogija ni mlada veda. Že Stara zaveza vsebuje elemente rodoslovnega dela. Prav tako so velik pomen rodoslovju posvečale srednjeveške vladarske rodbine in plemstvo. V moderni dobi pa lahko trdimo, da so rodoslovne raziskave dostopne vsakomur.

Kaj človeka sploh žene, da raziskuje, kdo so njegovi predniki, od kod prihajajo? In kateri vse so lahko motivi za raziskovanje preteklosti svojih rodbinskih prednikov?

»Zelo pomembno je, da kot rodoslovci znamo obdržati diskretnost in v svojih dejanjih delujemo etično.«

Razlogi so različni, povezuje pa jih skupen cilj, ki je vedenje, poznavanje, kar je nekaj pozitivnega, dobrega. S sociološkega stališča je družina osnovna celica

obstoja in delovanja posameznika, tako se zdi naravno, da nas zanima, kdo so naši predniki, kam pripadamo in kdo nam je zapustil naš genski zapis.

V nekaterih primerih gre verjetno za ljubezen do odkrivanja zgodovine, ki ima pri rodbinski zgodovini (rodoslovju) za raziskovalca dodatno intimno noto, ki se ne navezuje na celotno populacijo, narod, ampak samo na ozek krog ljudi, družino. Pri drugih za raziskovanje neznanega, ker zaradi prezgodnje smrti niso nikoli oseb-

Foto T. Svete

»Objektivnost je eno od osnovnih načel rodoslovnih raziskav. Ne glede na karkoli svetujem, da se držite tega načela,« svetuje Matej Hohkraut.

no poznali družinskih članov in jih zanimajo njihove zgodbe, ki jim jih nikoli niso izpovedali.

Če vaše vprašanje obrnemo, pride mo do tega, da rodbine, ki so uspešne skozi več generacij tekom zgodovine, ne potrebujejo raziskovalcev rodoslovja, saj same skrbijo za vedenje in prehajanje družinske zgodovine iz roda v rod. Na primer, angleška kraljica Katarina Aragonska (1485–1536) naj bi svojo špansko linijo prednikov lahko sledila vse do Vizigotov (leta 400), se pravi, da je njeno družinsko drevo zajemalo več kot tisoč let.

Rodoslovne raziskave vodijo še na druga področja, kot so zgodovina, heraldika, geografija, etnologija, statistika ... Raziskave so torej precej zahtevne?

Res je. Sam na svojih predavanjih rad pokažem fotografijo igralca Jeremyja Bretta, ki je med leti 1984 in 1994 igral detektiva Sherlocka Holmesa. Brez pre-

»Idealno je, da ima rodoslovec vse vrline Scherlocka Holmesa – interdisciplinarnost, natančnost in urejenost, senzibilnost za podrobnosti ter povezovanje dogodkov in logično sklepanje.«

tiravanja bi lahko rekel, da je idealno, da ima rodoslovec vse vrline omenjene-ga literarnega junaka. Izpostavil bi interdisciplinarnost – med raziskovanjem nam pomagajo znanja, povezana s poznavanjem tujih jezikov, pisav in narečij, kartografije, zgodovine, etnologije, meroslovja, antropologije, sociologije, zdravstva, politike in prava in podobno. Natančnost in urejenost – med raziskovanjem je potrebno obvladovati ogromne količine podatkov, kar je mogoče

le s sistematičnostjo. Senzibilnost za podrobnosti – pogosto so odgovori na naša vprašanja skriti v podrobnostih. Na primer, nekateri priimki se med seboj razlikujejo samo po eni črki; če to spregledamo, lahko namesto dveh oseb nastane v naši raziskavi ena. Povezovanje dogodkov in logično sklepanje – vseh podatkov o neki osebi verjetno nikoli ne bomo zbrali, zato bodo določene teze raziskave postavljene tudi na podlagi sklepanja in povezovanja dogodkov. Na primer, če imamo dokaz, da je prva žena moškega umrla leta 1818 in se je otrok istega moškega rodil drugi ženi leta 1820, lahko sklepamo, čeprav nimamo dokaza o njegovi drugi poroki, da je bila njuna poroka med letoma 1818 in 1820.

Kaj je vas osebno pritegnilo k raziskovanju svojih rodbinskih korenin?

Z rodoslovjem sem se srečal pred sedemnajstimi leti, posredno prek domoznanskega projekta. Zаметke zanimanja za družinsko zgodovino pa gre verjetno iskati v moji navezanosti na

Izdelava družinskega drevesa

Marsikdo bi rad izvedel, kdo vse so bili njegovi predniki, od kod so izviral, kje so živeli, s čim so se preživljali. Največkrat to poznamo samo za enega ali dva, največ tri rodove nazaj. A kako se lotiti te zelo zahtevne naloge? Lahko sami, če imamo obilico raziskovalne žilice, potrpljenja, spretnosti in dovolj časa, lahko pa to za nas izdela izkušen rodoslovec. Matej Hohkraut iz Slovenskega rodoslovnega društva (ustanovljeno je bilo leta 1995) odgovarja tudi na ta vprašanja.

Nekateri rodoslovci so boljši v izdelavi predstavitev v obliki rodoslovnih dreves, drugi v knjižni obliki.

Kaj svetujete začetnikom, kako se lotiti začetnih korakov v rodoslovju in si narediti rodbinsko drevo?

Svetujem jim, da si ogledajo spletno stran Slovenskega rodoslovnega društva (Rodoslovje.si), kjer smo pripravili res ogromno naporov, vezanih na rodoslovne raziskave. Preberejo naj predvsem vse članke v poglavjih Raziskovanja

in Viri. Na YouTube kanalu »Slovensko rodoslovno društvo« pa si lahko ogledajo predavanje »Osnove rodoslovja« v treh delih.

Kaj vse v društvu nudite v pomoč članom in nečlanom?

Osnovnega izobraževanja in informiranja o rodoslovju so lahko deležni tako člani kot nečlani društva; to izvajamo prek internetnih kanalov, kot so spletna

stran, YouTube, Facebook in rodoslovni seznam za pošiljanje na e-naslove. Člani društva so deležni dodatnih ugodnosti, kot so možnost dostopa do društvene knjižnice, možnost vpogleda v rodoslovno bazo društva, možnost sodelovanja v projektih društva, možnost odločanja in sodelovanja v delovnih telesih društva, dostop do vsebin »samo za člane« na spletni strani društva, članstvo na dopisni listi clani.srd@list.arnes.si, dostop do videoposnetkov predavanj, brezplačna pomoč in mentorstvo izkušne-

mojo pokojno babico in njeni neverjetni potrebi socializacije s svojimi sorodniki. V mladosti sem z njo pogosto obiskoval njene sorojence, bratrance in sestrične. Že kot otrok sem poznal praktično vse sorodnike v drugem kolenu po njeni strani. Pogosto sva tudi skupaj pregledovala rodbinske fotografije, ki so bile zbrane v kartonasti škatli, in se ob njih pogovarjala o pomembnih družinskih dogodkih.

Naredili ste tudi raziskavo svoje rodbine in o tem napisali dve knjigi: »Lipa zelenela je« (Pot skozi zgodovino rodbine Slanšek) in »Vrelci naše zgodovine« (Pot skozi zgodovino rodbine Hochkraut). Do kod ste prišli, do katerega leta nazaj, pri koreninah svojih prednikov?

To je sicer zelo pogosto vprašanje, ki pa nima prave rodoslovne teže. Naj pojasnim, matične knjige na današnjem področju Slovenije v grobem segajo v prvo polovico sedemnajstega stoletja. Seveda so na ohranjenost knjig za posamezno

nih kolegov znotraj društva in podobno.

Je v Sloveniji težko ali lahko priti do podatkov o svojih prednikih?

V zadnjih nekaj letih se je stanje skokovito izboljšalo. Večji del matičnih knjig obeh nadškofij (Ljubljana, Maribor) je že dosegljiv na spletu (Data.maticula-online.eu), počasi pa se dodajajo tudi knjige primorskih župnij. Glede na moje izkušnje pa lahko pohvalim tudi odzivnost upravnih enot in pokrajinskih muzejev in arhivov.

Malce več izzivov je na področju varovanja osebnih podatkov, saj se v posameznih primerih želi v ime-

nu ZVOP in GDPR preprečiti obdelovanje podatkov, tudi ko to zakonsko ni upravičeno.

Kaj svetujete tistim, ki bi dali samo svoje podatke, potem pa bi izkušen raziskovalec izdelal rodbinsko drevo zanje? Ali to nudite tudi v društvu oziroma kaki vaši člani?

Če se le da, posredujte raziskovalcem čim več podatkov, tudi če se vam zdijo brezpredmetni.

MATEJ HOHKRAUT

Matej je po izobrazbi profesor likovnih umetnosti. Diplomiral je na temo interdisciplinarnosti in v svoji diplomski nalogi združil znanja umetnosti in informatike, za kar je v letu 2003 prejel študentsko Prešernovo nagrado. Skoraj celotno poklicno kariero deluje na področju informatike, v prostem času pa se najraje posveča raziskovanju na področju rodoslovja in domoznanstva.

Z rodoslovjem se je začel sistematično ukvarjati leta 2007. O zgodovini svoje družine je napisal knjigi *Lipa zelenela je* (Pot skozi zgodovino rodbine Slanšek) in *Vrelci naše zgodovine* (Pot skozi zgodovino rodbine Hochkraut). V knjigah ni pisal le o kronološkem razvoju rodbin, ampak je opisal tudi zgodovino okolja, ki je ključno vplivalo na razvoj in potek dogodkov rodbin in njunih članov. Več o njegovem delu na <https://matej.hohkraut.com>, kjer sta na voljo tudi njegovi knjigi v elektronski obliki. V mandatu 2019–2022 je bil predsednik Slovenskega rodoslovnega društva.

Foto: T. Svete

Sámo društvo ne nudi storitev po naročilu. Kar nekaj naših članov pa dela tudi takšne raziskave. Naročnikom bi svetoval, da pri izbiri raziskovalca upoštevajo nekaj priporočil. Izberite raziskovalca na podlagi njegovih referenc, ki naj vam jih predloži; seznam raziskovalcev najdete na spletni strani Slovenskega rodoslovnega društva. Nekateri rodoslovci so boljši v izdelavi predstavitev v obliki rodoslovnih dreves, drugi v knjižni obliki (rodbinske knjige, elaborati in podobno). Velika prednost je, če rodoslovec dobro pozna okolje, ki je predmet raziskave. Če je raziskovalec seznanjen z lokalnimi ime-

ni krajev, ledin in priimkov, je raziskava veliko hitrejša, kar lahko vpliva na samo ceno. Če se le da, posredujte raziskovalcem čim več podatkov, tudi če se vam zdijo brezpredmetni; tudi to lahko bistveno vpliva na čas in obseg raziskave in posledično na ceno.

Koliko pa to okvirno stane?

Cena raziskave se po navadi oblikuje na podlagi njegovega obsega. V praksi pa lahko znaša od nekaj sto (družinsko drevo petih do sedmih generacij neposrednih prednikov) do nekaj tisoč evrov (rodbinska knjiga s fotografijami, rodbinskimi drevesi in besedilnimi opisi).

župnijo skozi čas vplivali mnogi dejavniki, kot so naravne nesreče (požari, povodnji), migracije knjig (zaplembe med okupacijami), skrbnost skrbnikov knjig in podobno. Tako kaj hitro ugotovimo, da na »globino« rodoslovne raziskave pomembno vplivajo zunanji dejavniki, na katere rodoslovec nima vpliva. Moje osebno mnenje je, da je bolj pomembno, da rodoslovec svoja dognanja ustrezno dokumentira z viri in verodostojno razlago podatkov. S tem omogoči kasnejšo preverbo podanih tez in morebitna nova raziskovanja drugim raziskovalcem, ki se med svojo raziskavo »dotaknejo« vsebine njegove raziskave.

Če vam odgovorim še konkretno na vprašanje: prva pisna omemba rodbine Slanškov po moji raziskavi sega v leto 1582, ko urbar omenja dediče Pongraca, Mico in Jurija Slanška. Da je kateri izmed njih moj neposredni prednik, iz razpoložljivih podatkov ni mogoče zanesljivo potrditi. Drugače je pri rodbini Hochkraut, kjer moja prababica izhaja iz rodbine Zupan iz Povčna, po domače Primoževga, kjer se v urbarju iz leta 1524 omenja Primož Zupan. Ker je rodbina Zupan bivala na isti domačiji več

»Evolucija rodoslovja bo s pomočjo IT tehnologij narekovala, da bodo nekatere aktivnosti in znanja, ki so danes ključni za raziskovanje, pristale v domeni tehnoloških rešitev.«

kot štiristo let, lahko z veliko zanesljivostjo sklepamo, da je Primož moj neposredni prednik.

Kako vas je to raziskovanje obogatilo, katera spoznanja vam je dalo?

Rodoslovno raziskovanje je pri meni v zadnjem času preraslo ljubiteljsko raven. Ne zanima me samo zbiranje podatkov in kvantiteta rodoslovne baze; to je precej rutinsko delo, ki zahteva precej potrpežljivosti in vztrajnosti ter ogromno časa, podobno kot pri vseh zbirateljskih hobijih. Povsem nova dimenzija je, ko na rodoslovno raziskovanje pogledaš širše, bolj akademsko. Ko vrednota ni količina samih podatkov, temveč njihova kakovost, način razlage. Na tem

mestu se rodoslovec prične spraševati o uporabi in razvoju metodologij, orodij in vzpostavitvi rodoslovnih standardov. Mogoče je meni ta način dojemanja in obdelave informacij malce lažji zaradi moje poklicne kariere.

S čim pa se ukvarjate poklicno?

Zaposlen sem v podjetju, ki je specializirano za obdelavo velikih količin in kompleksnih podatkov. V času predsedovanja Slovenskemu rodoslovnemu društvu je bil moj cilj članom približati pomembnost razvoja metodologij in orodij za nadaljnji razvoj slovenskega rodoslovja. Tako so pod okriljem Društva v preteklih letih zaživel pomembni projekti, kot so *Indeks matičnih knjig slovenskih župnij*, ki trenutno zajema preko 103.000 zapisov porok in preko 25.000 zapisov rojstev; *Register pokopališč*, ki trenutno zajema 742 pokopališč s preko 271.000 popisanimi nagrobniki; *Spletni rodoslovni slovar* s trenutno preko 3400 gesli in še nekateri drugi.

V prihodnosti tako pričakujem, da bo evolucija rodoslovja s pomočjo IT tehnologij narekovala, da bodo nekatere aktivnosti in znanja, ki so danes ključni

Nekateri Slovenci imajo prednike iz več držav; poznam denimo nekoga, ki ima po eni strani dedka iz Češke in babico iz Avstrije, po drugi strani pa dedka iz Bosne in babico iz Slovenije. Kako naj on začne oziroma komu naj da to delat?

To je lep primer, zakaj v rodoslovju ni ponudbe »na ključ«. Verjetno se vsi strinjamo, da cena takšne raziskave ne more biti enaka, kot če bi bili vsi stari starši iz iste župnije. Po mojih izkušnjah takšno raziskavo brez večjih težav v celoti opravi slo-

venski rodoslovec. V svojem portfelju imam prav tak primer z vsemi zgoraj naštetimi državami. Naj še povem, da nekateri člani društva živijo in delajo tudi v tujini (Slovaška, Avstralija, Irska, Avstrija ...).

Ali obstajajo tudi mednarodne baze podatkov, ki so lahko v pomoč?

Cena raziskave lahko znaša od nekaj sto do nekaj tisoč evrov.

Seveda. Kar nekaj jih je, nekatere so brezplačne, druge dostopne prek naročnine. Ogromno povezav do teh strani boste našli na naši spletni strani.

V društvu imate tudi projekt Slovenski DNK bazen. Do kakšnih izsledkov o nedavnem in starodavnem poreklu Slovencev prek genskih testov ste do zdaj že prišli?

Genetika je relativno nova veda, ki je v rodoslovju prišla »na velika vrata«, kar je razumljivo, saj odpira mnoge nove svetove in umika zidove, kjer se je prej zde-

lo rodoslovno raziskovanje slepa ulica. Vendar moramo vedeti, da je raziskovanje v genetiki maraton, saj se med drugim jasnost rezultatov kaže s povečevanjem števila vzorcev. Naš projekt trenutno zajema 404 vzorce, kar je po mojem mnenju občutno premalo, da bi lahko podajali natančnejše zaključke.

Kje dobimo več informacij o vašem projektu, genskih testih, in kam si jih lahko damo delat?

Predlagam, da si ogledate zapis o našem projektu »Slovenski DNK bazen« na naši

za raziskovanje, pristale v domeni tehnoloških rešitev.

Kako konkretno bo to olajšalo delo rodoslovcem?

Na primer, ko bo indeksacija matičnih knjig zaključena, ne bo potrebe, da rodoslovec ure in ure pregleduje matične knjige in išče izbrano osebo; v iskalno polje bo vpisal ime osebe ali kakšen drug podatek in iskalnik mu bo vrnil zapisane matične podatke iskane osebe. Drug primer, že sedaj obstaja rešitev Transkribus, ki namesto vas s pomočjo AI tehnologije umetne inteligence prepozna in digitalizira rokopise. Prav branje in interpretacija rokopisov, na našem področju na primer nemške gotice ter nemških in latinskih izrazov, je za marsikaterega rodoslovca velik izziv. Prav tako se že sedaj tudi v rodoslovni praksi lahko uspešno uporablja tehnologija ChatGPT, naj bo to za analizo velikih količin rodoslovnih zapisov, razlago ali prevajanje besedil v tujih jezikih, kot tudi za ustvarjanje krajših ali obsežnih predstavitev besedil s pridobljenimi podatki znotraj rodoslovne raziskave.

spletni strani (<https://rodoslovje.si/index.php/slovenski-dnk>).

Slovensko rodoslovno društvo izdaja tudi revijo Drevesa. O čem vse pišete v njej in ali je revija dostopna tudi nečlanom?

V zadnjih letih se trudimo, da vsebino posamezne številke revije pripravimo tako, da je primerna tako za izkušene rodoslovce kot za morebitno »laično« publiko. Izvode zadnjih štirih števil lahko bralci naročijo na naši spletni strani, starejše številke pa so v elektronski obliki brezplačno dosegljive v arhivu spletne strani Rodoslovje.si/index.php/drevesa-revija.

T. S. ❁

LIPA ZELENELA JE ...

Naš sogovornik Matej Hohkraut v knjigi *Lipa zelenela je* podrobno pojasnjuje, zakaj se je lotil raziskovanja korenin svoje rodbine. Morda bo njegov zapis navdihnil in spodbudil k lastni raziskavi še koga.

Da sem se lotil zahtevne naloge raziskovanja preteklosti mojih prednikov, ni nastalo spontano. Rojevalo in oblikovalo se je v meni že dalj časa. Resneje sem se z vejami, listi in vsemi povezavami rodovnika spopadel ob študiju zgodovine domačega kraja Zidanega Mosta. V bistvu gre za več dejavnikov, od ljubezni do zgodovine, odkrivanja preteklosti, branja in sistematičnega urejanja podatkov.

Ne nazadnje gre za moje potomce, mojo prihodnost, ko Ana Tia pride k meni in me vpraša, kje je bila ona, ko sem bil jaz majhen. Za trenutek se zdrznem in pomislim, da je živoljenje samo cikel v neskončnosti vesolja, kako kratko in krhko je, pa vendar ima tako močan vpliv na vse, kar se bo zgodilo potem ...

Moje živoljenje in moje odločitve vplivajo na njeno prihodnost, in stotine živoljenj in dejanj mojih prednikov je vplivalo na to, kar se dogaja meni; ne samo to, kar se dogaja, tudi na to, kar sem. Zatorej, da najdem odgovor na ta vprašanja, sem se odpravil na potovanje preko stezic in poti, ki so jih oblikovala živoljenja mojih in morda tudi vaših prednikov. Kaj sem našel in kar bom morebiti še spoznal in odkril, ni tako pomembno, kot je pomembno, da odkrižam ljudi in njihove vrline, da se jih naučim spoštovati takšne, kot so bili, da jih lahko nosim v svojem spominu, vsakega od njih, in se počutim, kot da sem jih nekoč srečal, bil z njimi.

Danes, ko se odpravim na pokopališče, zame predniki niso samo napis na kamnu, ampak imajo obraze in njihova živoljenja se odvijajo v mojih mislih in preživele bodo kot napis na nagrobnem kamnu; preživijo lahko samo, če so v našem spominu. Tisoč lučk in plamenov sveč premaga samo ena drobna misel in spomin na ljubljene. Torej prižigam misli in spomine kot drobne lučke za vsakega od prednikov. Čeprav ne vem, kje ležijo, vem, kje jih lahko najdem.

Foto T. Svete

Rodoslovci bodo tako prihranjeni čas unovčili pri aktivnostih z visoko dodano vrednostjo, kot so razlaga pridobljenih podatkov, povečevanje raznovrstnosti področja raziskovanj in podobno. S tem ne trdim, da vsa ta znanja za rodoslovca ne bodo več pomembna, le njihov pomen in narava uporabe se bosta morala prilagoditi.

Ste pri tem raziskovanju naleteli tudi na kakšne podatke, ki so vaš pretresli, pozitivno ali negativno presenetili ali pa jih niste pričakovali?

Objektivnost je eno od osnovnih načel rodoslovnih raziskav. Ne glede na karkoli svetujem, da se držite tega načela. Med raziskovanjem vsak izmed nas naleti tako na pozitivne kot na negativne podatke, o tem ni dvoma, in vsak mora sam pred raziskovanjem presoditi, ali se bo s spoznanji lahko spoprijel ali ne. Najbolj pogosti »neznani« dogodki, predvsem negativni, ki jih srečamo, so kriminalna dejanja in prevare, prikrita zunajzakonska razmerja in rojstva, slabe navade prednikov, dedne in druge bolezni, nepoznani člani dru-

žin, prikriti samomori in podobno. Zelo pomembno je, da kot rodoslovci znamo obdržati diskretnost in v svojih dejanjih delujemo etično.

Kaj trenutno vi raziskujete v okviru rodoslovja?

Sem ravno v zaključni fazi projekta ob osemstoletnici prve pisne omembe mojega domačega kraja Zidani Most. Kar pomeni, da sem v fazi tehnične realizacije knjižne monografije kraja in spletnega interaktivnega zemljevida starih domačij kraja in okolice, ter seveda v pogovorih s potencialnimi sponzorji projekta.

V dobrih dveh letih in pol sem pripravil monografsko publikacijo, ki v prvem delu zajema pestro zgodovino kraja in okolice, v drugem delu pa podrobneje navaja podatke o posameznih zaselkih, njihovih prebivalcih in domačijah vse od njihovih začetkov do sredine dvajsetega stoletja. V okviru dela so bila zbrana tudi domača imena, ledinska imena in izdelan slovar lokalnih pogovornih izrazov. Knjiga bo predvidoma izšla v februarju 2024. *Tatjana Svete* ❁

Rodoslovni priročnik
Slovenskega rodoslovnega društva
Tatjana Svete ❁ *Small Edition*
Genealogy Handbook of the
Slovenian Genealogical Society

»Rodoslovni priročnik Slovenskega rodoslovnega društva« je eno najbolj obsežnih in celostnih rodoslovnih del v našem prostoru. Zajema znanje in izkušnje priznanih slovenskih rodoslovcev, ki so ob počastitvi 25. obletnice delovanja društva leta 2020 združili rezultate svojega dolgoletnega rodoslovno-raziskovalnega dela. Vsebuje več kot dva tisoč rodoslovnih gesel (iz slovenskega, latinskega, nemškega in italijanskega jezika), seznam pet tisoč osemsto slovenskih krajev (slovensko, nemško, italijansko in madžarsko poimenovanje), opis in poimenovanje rodbinskih in sorodstvenih povezav, seznam in opis za rodoslovce koristnih spletnih virov ter celotna abeceda nemške kurzive in zapis pogostih osebnih imen. Priročnik je na voljo na spletni strani Rodoslovje.si (v rubriki BUKVARNA).